

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Японські прислів'я та приказки

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник сорок сьомий

Серію засновано 1969 р.

**ЯПОНСЬКІ ПРИСЛІВ'Я
ТА ПРИКАЗКИ**

**Упорядкування
Івана Чирка**

**Передмова
Віктора Мазурика**

**Переклад з японської
Мирона Федоршина**

*Київ
Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
1989*

ББК 82.33
Я 70

До збірника ввійшли кращі прислів'я та приказки, в яких відбито багатомістовий досвід японського народу.

В збірник вошли кращі прислів'я та приказки, в яких відбито багатомістовий досвід японського народу.

Художник *В. Р. Пікулицький*

Редактор *А. М. Чердакли*

Я $\frac{4703000000-122}{M205(04)-89}$ КУ8.596.88

ISBN 5-308-00173-1

© Упорядкування, передмова,
український переклад,
художнє оформлення.

Видавництво «Дніпро», 1989.

ПЕРЕДМОВА

«Здавна з прислів'ям нічого не розходиться»,— кажуть в Японії. На чому ж заснований незаперечний авторитет прислів'я, про яке В. І. Даль сказав, що це «судження, приповідка, повчання, висловлене натяком і пущене в ужиток з карбом народності»? Чому народна мудрість вважає за краще висловлюватися натяком і що робить вислів народним? Перед нами рідко постають подібні питання, бо ми одержуємо фольклорну інформацію разом з мовою і повністю довіряємо своїй мовній інтуїції. Але для дослідника, перекладача чи упорядника збірника тут криється багато проблем як теоретичного, так і суто практичного характеру. Спрощено-прагматичне трактування приказкового дидактизму здатне перетворити будь-яке зібрання текстів в ілюстрацію поширених уявлень про працелюбність та інші позитивні якості народу, про «класово-прогресивний» характер його світогляду тощо. Однак ще

Даль попереджав, що приказковий фонд «не є катехізис моральності, ані настановна звичаям та співжиттю», але що в ньому «саме й повинні зійтися людська велемудрість із людською глупотою, розум з вульгарністю, добро із злом, правда з кривдою, людина повинна явитися тут такою, якою вона є взагалі, на всій земній кулі, і якою є частково в нашому народі; що зле — того цурайся, що добре — того дотримуйся, але не приховуй ні добра, ні зла, покажи все, що є». Чому ж ми сприймаємо прислів'я не просто як зібрання різноманітних відомостей, а як народну мудрість? Справа в тому, що вони дають нам далеко не будь-яку, а тільки найбільш важливу інформацію і одночасно — прийоми її використання. Прислів'я можна застосувати як привітальну форму при зустрічі і як побажання при розлуці, а це нагадує про колишні магичні функції цих словесних формул. Традиційний вислів часто допомагає нам приховати своє власне ставлення до людини, до подій, відбувшись загальноприйнятною оцінкою або приказкою, яка нічого не значить. Нас веселить і зацікавлює несподіване порівняння, незвичайний поворот думки, та й взагалі, як кажуть, «красна мова

притчею». В японській народній традиції, як і в фольклорі кожного іншого народу, сама назва «прислів'я» має дуже широке значення, що об'єднує вислови різних жанрів: прикмети, практичні рекомендації, приповідки-пустоговірки тощо.

В епоху первісної словесної магії («котодама») найбільше значення, очевидно, мала магична функція стійких словесних формул, тому одна з найдавніших назв прислів'я, «котовадзе», етимологічно тлумачиться як «сакральний словесний акт», а тексти, що були зафіксовані під цією назвою в ранньосередньовічній літературі, близькі до заклять, заговорів та інших обрядових текстів, які узагальнено називають в сучасній фольклористиці речитативами «тонаегото». Одним з перших таких «прислів'їв» вважають інакомовну фразу миші в підземної країни в одному з сюжетів міфологічного зводу «Кодзікі», записаного у VIII ст. Миша з'явилась перед богом Оокунінусі під час згубної степової пожежі й промовила загадкові слова: «Уті ва хорахора, то ва субусубу». Здогадавшись, що мова йде про мишачу нору, бог тупнув ногою і, спустившись у землю, що осіла під ним, спокійно переждав там пожежу. При-

близне значення фрази — «Всередині просторо, зовні тісно», і різні її варіанти пізніше справді вживалися як приказка із значенням: «Дома герой, а на людях — нікчема». Однак у міфі перед нами скоріше стародавня загадка з тих, що правили колись за своєрідний текст на знання мови магічного інакомовлення в межах обряду ініціації. Цікаво, що і в сучасному японському «Етнографічному словнику» за редакцією відомого фольклориста Янагіти Куніо (1875—1962) загадка визначена як «важкий для розуміння вислів „котавадза“ з запитанням „що це?“ в кінці». Можна було б навести ще кілька прикладів стародавніх прислів'їв і приказок у «Кодзікі» та деяких інших писемних пам'ятках раннього середньовіччя (VIII—XII ст.), але в цілому в літературі цього періоду зустрічається порівняно мало народних афоризмів, бо творець цієї літератури — родова аристократія досить швидко втратила зв'язок з народною традицією, створивши дуже своєрідну культуру, що ґрунтувалася на світогляді естетичного гедонізму. Література феодалного дворянства середніх віків (XIII—XVI ст.) дуже багата на афоризми, але це, як правило, цитати з китайських філософських та релігій-

них книг, історичних трактатів або ж китаїзовані народні вислови. Особливо багатоманітна дидактична функція цих текстів, що часто служили мнемонічними формулами для поповнення ерудиції, як, наприклад, буддійські катехізисні вислови «ньоноку».

І лише в пізньому середньовіччі (XVII—XIX ст.), типологічно близькому до культури нового часу, фольклор глибоко проникає в усі роди й жанри літератури: в міську демократичну прозу, театр Кабукі і Дзьорурі, поезію «хайкай», а особливо в комічні тривірші «сенрю», анекдоти «кобанасі» та ін.

Якщо середньовічні прислів'я сповнені чернечої вченості та благочестя, то потім в атмосфері культури барокко помітно активізуються їхні розважально-орнаментальні функції. Незвичайної популярності набувають різноманітні каламбурні прислів'я та пустомовки.

Одну з перших добірок прислів'їв (707 текстів) помістив у своєму трактаті до поетики «хайкай» поет Мацуе Сігейорі в 1638 році, а з XVIII століття збірники прислів'їв видаються вже регулярно. Про популярність прислів'я в літературі нового часу красномовно свідчить такий факт: у одному з уривків комічної книги

Сікітея Самби «Сучасна баня» (1809—1813), що розповідає про побут і звичаї міщан, менш ніж у 150 ієрогліфічних знаках міститься 21 афористичний вислів. Це, по суті, діалоги з самих приказок.

На початок XIX століття склалася в її нинішньому вигляді гра в приказкові карти, в якій учасникам пропонується серед традиційного набору з 48 текстів відшукати швидше від суперників ті вислови, які читає вслух ведучий. Прислів'я можуть служити «мовним матеріалом» і в традиційній грі «сіріторі» (підхоплювання з кінця), коли кожен з учасників продовжує ланцюжок фраз, починаючи з того слова (чи складу), яким закінчив попередній, подібно до нашої «гри в міста».

Згадуючи своє дитинство, проведене в кінці XIX століття у провінції, Янагіто Куніо пише, що гра в загадки була для його однолітків справжньою «мовною ініціативою», яка вводила в світ багатозначного дорослого мовлення з його алегоричними афоризмами. Проте опис ігор з самими приказковими текстами у нього відсутній, і не випадково. У другій половині XIX століття загальноосвітня школа і засоби масової комунікації

в Японії вже відняли у фольклору багато з його етнографічних функцій, так що за прикладами доречніше звернутися до архаїчних типів суспільства. Наприклад, у деяких народів Африки, які ще зберігають закони родової общини, існує до нашого часу жанр фольклору, названий вченими «загадкоприслів'ям», у якому відповіддю до приказкової алегорії є тлумачення цієї алегорії або ж паралельна алегорія, побудована на тих самих прийомах, що й перша. В Японії аналогію подібній грі можна виявити лише в пізньосередньовічних жартівливих діалогах «мурі-мондо», що за формою пародіюють буддійські катехізисні діалоги «мондо» і складаються з обміну каламбурними жартами. Тексти прислів'їв у них практично не зустрічаються. Проте типова для японських прислів'їв двочленна структура з паралельною алегорією або розкриттям алегорії у другому члені, який часто опускається, дозволяє припустити, що в давнину ці тексти могли мати діалогічну форму. Порівняємо японське прислів'я «Тигр помре — залишиться шкіра, людина помре — залишиться ім'я» з якутською загадкою «Відро потонуло, а дужка зверну» (людина померла, а ім'я її живе).

Нам рідко доводиться додавати роз'яснення до загальновідомих і цілком очевидних приказкових порівнянь типу «(Як) собака на сні: сам не їсть і іншим не дає». Але якщо таке порівняння зробити умисно незвичайним, то слухачі будуть самі вимагати пояснення як відповіді на важку загадку, і це можна використати як риторичний прийом для привернення уваги до своєї оцінки описуваного явища.

Ставши загальновідомим, такий текст втрачає пояснювальну частину і стає звичайною приказкою. Характерним прикладом подібних «загадок у мові» можуть бути японські каламбурні вислови («сяре-котоба») і китайські недомовки-алегорії («сехоуоу»). І в тих, і в тих зв'язок життєвої ситуації з алегоричним текстом пояснюється в заключній каламбурній фразі. Ось для прикладу сяре-котоба: «(Як) нова тютюнова трубка», тобто нісенітниця; інше значення каламбуру — «не засмічується». А ось сехоуоу: «(Як) жаба, що стрибнула у колодязь», тобто щось незрозуміле; інше значення каламбуру — «плюх!».

Якщо ж обидва предмети, які співставляються, названі в тексті, а далі розкритий їх зв'язок, то це вже паремія у фор-

мі замкнутого речення, тобто не приказка, а особливий вид прислів'я. Наприклад: «Осіньна погода та жіноче серце (сім разів на день міняється)».

При всій своїй універсальності така конструкція була особливо поширена в Японії у так званих «тричленних» або «подвійних» загадках нового часу, у яких на питання суперника можна було дати будь-яку найбільш несподівану відповідь, але потім зуміти в додатковому поясненні дотепно (звичайно, за допомогою омонімічного каламбуру) зв'язати свою відповідь з питанням. При цьому, якщо хоча б один з предметів, які порівнюються, мав соціальний характер, то увесь текст набував відтінку сатиричного афоризму.

Питання: «Хмарний день». Відповідь: «Весілля бідняка». Пояснення: «Дощ все накрапає, але не йде (ніхто не танцює)».

Питання: «Спрут». Відповідь: «Багач». Пояснення: «Багато ніг (багато грошей)».

У російських каламбурних загадках такого роду предмети, що порівнюються, найчастіше об'єднані у питальній частині: «Що спільного між сміттевою ямою і придворною дамою? (Обидві при дворі)».

В японських літературних афоризмах, поетичних (жанр «маскудзукє») і прозаїчних (жанр «моновадзукусі»), а також в усних прислів'ях часто можна зустріти тричленну конструкцію із зворотним порядком елементів: «Чого ніколи не буває — то це грошей та привидів»; «Ніколи не вгадаєш — при тлумаченні слів і гри в кості». Для загадки така композиція незвичайна і, як правило, зв'язана з використанням тексту широко відомого прислів'я. Наприклад, відоме ще з XVIII століття прислів'я «Купець і ширма не покрутяться (не зігнуться) — не проживуть (не встануть)» у XIX столітті записане у вигляді загадки: «(Що це таке): Не покрутиться (не зігнеться) — не проживе (не встане)?» Відповідь: «Купець і ширма».

Звичайно, прислів'я виявляють спорідненість не тільки з модними в новий час міськими каламбурами або тричленими загадками, а й зі всією системою жанрів (перш за все афористичних) фольклору селянської общини.

Ось, наприклад, прислів'я: «Гроші без ніг, а йдуть»; «Чим старіший товкач, тим коротший»; «Повіки близько, а не побачиш».

А ось відповідні загадки: «Без ніг, а хо-

дять по всій країні» (гроші); «Чим старіший, тим коротший» (товкач); «Знаходяться перед очима, а не побачиш» (повіки).

Традиційні прислів'я і загадки використовують подібні мовні прийоми, наприклад, негативний паралелізм: «Без ніг, а рухається (змія), без рота, а співає (цикада), без вух, а чує (риба)», або прийом ієрологічної шаради: «Три жінки зійдуться — вже галас». Вжите у прислів'ї слово «касімасії» — шумний (галасливий) — записується ієрогліфом, який складається із трьох ієрогліфів «жінка». Вживається у прислів'ях і загальна для різних жанрів фольклору так звана кумулятивна композиція, в якій багаторазово повторюється той самий конструктивний елемент: «Коли великий вітер, бондар радіє (тому що вітер здійме пилуку, а пилука заporoшить очі, а незрячі, як правило, стають мандрівними музикантами «дзато», що виконують оповіді під акомпанемент сямісена, а на сямісени йде котяча шкіра, і всіх кішок переловлять, а тоді розплодяться миші і погризуть усі діжки, значить, буде багато замовлень)».

У частині вислову, яка опускається — а без неї неясне мотивування його за-

гального значення,— може міститися не тільки подібне довге міркування, але й практично будь-який з епічних фольклорних жанрів. Так, приказка «Лисиця, яка запозичає владу тигра» припускає знання притчі про те, як лисиця, свійма на тигром, змогла запевнити цаця звірів, що саме вона повинна бути головою, бо при її появі (у супроводі тигра) всі звірі з жахом кидаються врозтіч.

Поширені у фольклорних текстах звукоповтори і тавтології особливо характерні для прислів'їв-скоромовок: «Крадїй крадієм окрадений» («Нусубіто га нусібіто ні нусумару»).

Особливі числові прислів'я, так звані знаменні числа (мейсу), які виконували функції важливих класифікаційних і мнемонічних формул, а нині зустрічаються лише в дитячих пісеньках-лічилках «кадзое-ута», колись теж включались у прислів'я: «Перше — селянин, друге — торговець, третє — самурай, четверте — ремісник, п'яте — танцюристка («сірабьосі»), шосте — синтоїстська жриця («міко»), сьоме — жебрак, восьме — бродячий буддійський монах («хатітатакі»), дев'яте — служитель крематорію, десяте — парія («ета»).

Прислів'я утилітарного характеру (за-

клинання, погодні прикмети, тлумачення снів, практичні рекомендації, стародавні юридичні формули тощо) поступово набувають розширювального значення, стаючи прислів'ями та приказками. Так, наприклад, сільськогосподарське правило: «Персики й каштани (дають плоди через) — три роки, а хурма — (через) вісім років» у переносному смислі означає: «Всьому свій час», що підтверджується наявністю варіантів з доповненням: «А вдова (готова до заміжжя) — через рік».

Процес варіювання смислових відтінків у прислів'ях відбувається безперервно й інколи приводить до заміни узагальнюючого значення тексту на прямо протилежний. Старе японське прислів'я «Співчуття не для людей» спочатку розумілося в тому смислі, що любов до ближнього, в кінці кінців, приносить плоди саме тим, хто любить, але в епоху загального прагматизму ці слова набули нового смислу: «Доброта нікому не йде на користь».

Інколи за одним текстом стоять два протилежні значення. «Бродячий пес набідав на палицю» — цей вислів, широко відомий в Японії завдяки згадуванню вже приказковим картам, використо-

вується і для підтримання ініціативи, і для засудження авантюризму, до певної міри відповідаючи прислів'ю: «Під лежачий камінь вода не тече».

До загальновідомих явищ належить приказкова синонімія і омонімія. «Вчити водяника Кампу плавати» і «Читати Будді проповіді» — ці япоуські прислів'я, так само, як і прислів'я типу: «Не вчи кульгавого шкутильгати» (хворого кашляти, скомороха танцювати і т. ін.), відрізняючись у плані реалій, збігаються у логіко-тематичному плані. Тексти-синоніми можуть являти собою географічні, етнічні, історичні та інші варіанти.

У фольклорі різних народностей зустрічаються і досить точні образні збіги. Порівняймо українське прислів'я «Як корові сідло» з японським «Як мавпі капелюх („ебосі“» або українське «Як небо й земля» з японським «Як хмари й грязюка».

Тексти з протилежним значенням є наслідком протилежних життєвих ситуацій або протилежної оцінки однієї ситуації. «Дружина така, який чоловік», — каже одне японське прислів'я. «Чоловік починається з дружини», — заперечує йому інше. Чимало прислів'їв із значенням

«ні так, ні счк» або «все змінюється» відбивають уміння бачити протилежності в їхній діалектичній єдності.

Як і в інших фольклорних жанрах, варіюванню і трансформаціям підлягає не тільки зміст тексту прислів'я, але й його форма. Текст може доповнюватися, скорочуватися (паралельно або антитезою), інвертуватися, замінюватися різними синтаксичними, стилістичними та іншими варіантами, підлягати пародійним перекрученням типу: «Не такий страшний чорт, як його діти». Наприклад, популярне японське прислів'я «Для пояса коротке, а для підв'язок довге» після заміни двох слів на співзвучні їм звучить так: «Для чорта коротке, для вовкулаки довге».

Крім того, текст прислів'я може стати складовою частиною тексту іншого жанру (пісні, притчі, казки) або взагалі трансформуватися в іншу паремію (загадку, прикмету тощо), тобто він існує не сам по собі, а в співвідношенні з іншими текстами, перш за все того ж таки жанру, потім усього пареміологічного фонду і, нарешті, системи фольклорних жанрів взагалі.

Важливо також враховувати, що даючи модель ситуації, прислів'я водночас ви-

ражає наше ставлення до цієї ситуації. Прислів'я «Не согрішиш — не покаєшся» та «Нема прощення для того, хто не помилявся» можуть бути використані як підбадьорення для людини, що випадково оступилася і як іронічна характеристика циніка, що виправдовує свої нинішні й майбутні гріхи.

Утративши деякі із своїх функцій, прислів'я та приказки служать сьогодні ефективною зброєю риторики. Універсальні в моделюванні життєвих ситуацій, вони можуть бути сповнені нищівного сарказму («Від надлишку віри рай пролетити!»), влучних спостережень («Майстер — зразок для неука, а неук — для майстра», «Добро і зло — це рай і пекло»), дивовижної поетичності («Взаємний потяг опадаючих квітів і потоку») метафора любові: як квітам любо пливати в потоці, а потоку — нести їх, так чоловіки й жінки прагнуть бути разом). Народні вислови можуть набувати досить образливого для слухача змісту, наближаючись до дитячих дражнілок. Предметом насмішок можуть бути як окремі риси чужого національного характеру, місцеві звичаї, так і індивідуальна зовнішність.

Міцно вкоренилася думка про те, що

«в Кіото без міри наряджаються, в Осаці без міри наїдаються, у едосця гроші до ранку не живуть» і т. ін. А кому приємно почути, що в нього обличчя «як у болонки, що тільки-но чхнула», або «як круглий корж з очима та носом». Потрібен великий такт у подібних висловах, коли вони не спрямовані проти самого себе.

Ці та інші обставини вимагають від носія мови не просто афористичної ерудиції, а й знання неписаних і поки що ніким із дослідників не сформульованих правил народної мудрості, деяких універсальних архетипів фольклорного мислення, що сприймаються нами суто інтуїтивно. Ці правила, які народилися ще в безписемний період, давали змогу дуже емко кодувати найбільш важливу інформацію, добуту предками в боротьбі за існування, і безпомилково передавати її новим поколінням у зовні простих формах. Вчені ж поки що навчилися розшифровувати лише зовсім незначну частину цієї інформації, і тут нас іще ждуть відкриття, які можуть серйозно вплинути на сучасну інформаційну технологію, на наші уявлення про механізми мовного мислення взагалі.

Тому і в наш освічений вік навіть у

країні комп'ютерного буму, Японії, «наївна» мудрість предків не втратила свого практичного значення, а набула особливої привабливості в очах дослідників, що відбивається в рості числа теоретичних монографій і публікацій фольклорних текстів.

Нове знайомство з японською народною афористикою безсумнівно буде корисним і для фахівців, і для широкого кола читачів, які цікавляться традиційною культурою нашого далекосхідного сусіда.

Віктор МАЗУРИК

**Шануватимеш минуле —
знатимеш майбутнє**

**Озирайся на минуле,
коли хочеш знати майбутнє.**

○

Минуле — дзеркало сучасності.

○

**Шануватимеш минуле —
знатимеш майбутнє.**

○

Краще свій дідько, ніж чужий Будда.

○

**У кого є хліб і до хліба,
той про звичаї починає думати.**

○

**І хоробрий схиляє голову
перед звичасм.**

○

**Дотримуватись звичаю —
шанувати злагоду і мир.**

**Щоб правити країною,
багато слів не треба.**

○

**Коли вгорі справедливість,
унизу спокій.**

○

**У рідному селі й серед темної ночі
не спіткнешся.**

○

Бійся не бога, а царя.

○

**Переходиш кордони —
питай про заборони.**

○

На чужині й рисова каша з кістками.

○

Півні скрізь співають однаково.

○

Птах повертається до старого гнізда.

○

**Далека дорога —
дуже тяжкий обов'язок.**

Пеуєш коріння, а сохне гілля.

○

**Кіт, якого вигнали,
у сусіда мишей ловить.**

○

Кожен селюк своє село хвалить.

○

**Корінь залишається коренем,
навіть коли дерево висохло.**

○

**Смачні у сусіда пиріжки,
та поріг високий.**

○

Де живеш, там і столиця твоя.

○

**Для нього всюди дім,
окрім рідної хати.**

○

Старих пісень тепер уже не співають.

○

**З чужим ладапом
панахиду не служать.**

**Лисиця також біля своєї нори
помирає.**

○

Свій Будда завжди кращий.

○

І джерела пересихають.

○

**Коли втрачають народ,
втрачають державу.**

○

Була б віра, боги знайдуться.

○

Світ існує не для однієї людини.

○

Інші місця — інші звичаї.

○

Усе починається з одиниці.

○

**Коли у сліпих і поводитар сліпий,
вони падають у яму.**

○

Квіти на картині не пахнуть.

Коли тріщать балки, падає увесь дах.

○

Опалий цвіт на гілля не повертається.

○

**Вітер, що дме від сусіда,
і тебе не обійде.**

○

**Держави гинуть,
а гори та річки залишаються.**

○

**Море тому велике,
що й з маленьких річок воду приймає.**

○

Держави гинуть, а ріки плінуть.

○

**Хочеш мати високе дерево,
бережи коріння.**

○

Дерево з коріння починається.

○

Розхитаного кілка легко висмикнути.

Жаба в криниці про море не відає.

○

Люди танцюють — танцюй і ти.

Розум — скарб на тисячу поколінь

**Мудрець і той хоч раз на тисячу
випадків помиляється.**

○

**Легка паука — все одно,
що цукор на дощі.**

○

**Як не вистачає кебети, то й
у власному домі можна заблукати.**

○

Мисливець звіра бачить, а не ліс.

○

Де руки потрібні, туди ноги не пхай.

○

**Матимеш терпіння — дочекаєшся,
коли море вгамується.**

○

Нудній проповіді немає кінця.

**Розумний з усіма знається,
та ні з ким не братається.**

○

**Розумний розгнівавшись піде,
але лихого слова не скаже.**

○

**Учитель — це три світи:
теперішній, минулий, майбутній.**

○

Читати — друзів шукати.

○

До науки коротких шляхів не буває.

○

**Спитаєш — сором на годину,
не питаєш — можеш на все життя
осоромитись.**

○

Наука і молодим, і старим потрібна.

○

**Ліпше раз переписати,
ніж десять разів читати.**

○

Щільна наука — золота штука.

Вмить збагнув — вмить і забув.

○

Вчитися — що візок пхати вгору.

○

**Добре розпитати —
все одно що в дзвін ударити.**

○

Мисливця птахи вчать.

○

Вчитися не пізно і на старості.

○

Міль сама на вогонь летить.

○

Як розумна голова, то губи стулені.

○

**Мудрий дев'ять разів подумає,
перш ніж скаже.**

○

Хто багато говорить, той мало знає.

○

Дурний не зі страху бреше.

Не все, що написано, чогось варте.

○

**Краще столичний дурень,
ніж сільський мудрець.**

○

**Розумний говорить повільно,
зате швидко працює.**

○

Той кіт, що нявкає, миші не спіймає.

○

**Думай не про те, як більше заробити,
а як менше витратити.**

○

**З першого слова видно,
розумний чи дурний.**

○

Порожня бочка дуже гуде.

○

**Перш ніж шити черевики,
зніми мірку.**

○

Дурні з дурнями водяться.

Дурня простуда не бере.

○

Треба розум мати, щоб помічати
власні помилки.

○

З дурнем говорити — все одно,
що каменю загадки загадувати.

○

Крізь замкову шпарину
спостерігати сонячне затемнення.

○

Один ієрогліф вартий тисячі золотих.

○

Не бачив жодного разу —
дурень,
глянув удруге — ще дурніший.

○

Уперше — необхідно,
удруге — марна трата часу.

○

Кого хоч день мав за вчителя,
все життя поважай,
як батька рідного.

**Досить пальцями затулити очі,
як не побачиш і найвищої гори.**

○

Інших учиш, і сам учишся.

○

Хочеш сховатися — копай яму.

○

Дурням завжди щастить.

○

Вченому дідько не страшний.

○

**Вчений та велике дерево
не одразу виростають.**

○

**Звідки ластівкам та горобцям знати,
про що думають лебеді?**

○

**Лисиця боїться стріли
й поганого мисливця.**

○

На жебрака не треба вчитись.

**Три дні не почитаєш
і вже смак слів забуваєш.**

○

Лише дурні хвалять самі себе.

○

**Розумний тому й розумний,
що все життя учиться.**

○

Старіти легко, вчитись важко.

○

**Як змолоду не навчишся,
то й до старості не вмітимеш.**

○

Вчитись, що порох стирати.

○

Грамотний зуміє сім вад приховати.

○

**Мудрий хвали не потребує,
але й хули не уникає.**

○

Тішиться, мов горобець половою.

**Розум та сила тягарем ніколи
не бувають.**

○

І дзеркало розуму тьмяніє.

○

Розум — скарб на тисячу поколінь.

○

Вії близько, а не побачиш.

○

Мудрий бачить і те, що ще не зійшло.

○

**Не дружися з дурнем навіть
після сварки з мудрим.**

○

Мудрий — це чисте дзеркало.

○

**Мудрий не вагається,
сміливий не боїться.**

○

Дурному снів не тлумач.

○

**Для мудрого немає нічого тяжчого,
ніж людину пізнати.**

Розум, як око,
що бачить на сто кроків,
а вій побачити не може.

○

Забагалося гарячої каші
в місячну ніч.

○

Недоука пекло чекає.

○

Дурні не знають труднощів.

○

Марнота починається там,
де кінчається розум.

○

Пізнавши людей, розумним станеш,
пізнавши себе, станеш мудрецем.

○

Хто себе знає, на людей не нарікає.

○

Довго сперечатися —
істини не дошукатися.

○

Кажуть про захід, а ти пам'ятай,
що є ще й схід.

**Навіть тому кораблю,
що половину возить, капітан потрібен.**

○

**Від божевільного та дурня
тримайся подалі.**

○

**Швидко розміркуєш —
потім пошкодуєш.**

○

**Хто не помилявся,
той не знає радості пізнання.**

○

Дивитись і питати — теж наука.

○

Шлях істини далеко шукати не треба.

○

Мудрий завжди питає.

○

Розумна голова рот закритим тримає.

○

І перед геніями не слід тушуватись.

**Великий горшок довго ліплять,
великий талант довго плекають.**

○

**Хоч зі своїм коліном,
та все ж порадься.**

○

Учись тому, до чого душа тягнеться.

○

У науці коротких шляхів не буває.

○

**Часом і мудрець може в дурні
пошитись.**

○

Надто розумні часто на дурнів схожі.

○

Усю мудрість одразу не витрачай.

○

**І розум, якщо ним не користуватись,
хиріє.**

○

**Розумний не соромиться
і в молодшого повчитись.**

Багатство тале, розум — ні.

○

**Гаряча вода чи холодна,—
і дурень розбереться.**

○

**Краще один сон мудрого,
ніж сотня діл дурня.**

○

У розумного двох слів не буває.

○

Розумний піде не сперечаючись.

○

**Розумний сам керує речами,
дурнем речі керують.**

○

**Навіть навчившись говорити,
папуга птахом залишається.**

○

**Учений про книжки розмови веде,
різник — про свиней.**

○

**Хто кожній книжці вірить,
той гірший того, хто нічого не читає.**

На всякій річці бувають мілини.

○

**Невідомі зорі загоряються раніше
інших.**

○

У кого ліхтар, той не йде позад усіх.

○

Зрошене поле і в посуху родить.

○

**Хто вранці пізнав істину,
тому надвечір не страшно й померти.**

Всякі діла з малих починаються

**Крутиться мов пес,
що свого хвоста доганяє.**

○

Всякі діла з малих починаються.

○

Від безглуздої роботи тільки втома.

○

**Хто все вміє,
з того доброго майстра не буде.**

○

Одна година зранку — що дві увечері.

○

**Умільці трапляються,
та майстрів немає.**

○

**Дім, де рано встають,
щастя не обходить.**

Сотнею слів не зарадиш одній справі.

○

Ледачий до їжі скорий.

○

**Майстер не діло робити,
а язиком плескати.**

○

Добрый лікар хворих не шукає.

○

**Про море питай у рибалки,
про ліс — у лісоруба.**

○

**Програвши в суперечці —
доведи на ділі.**

○

**Добрый майстер і свого не хвалить,
і чужого не гудить.**

○

Не замочивши ніг, риби не наловиш.

○

**У млині, що крутиться,
вода не замерзає.**

День не працюєш, день не їж.

○

**Передовсім кмітливість,
а потім праця.**

○

Маєш голос — буде й пісня.

○

**Годину полінувавсь
і став ледачим на все життя.**

○

**Робиш один раз,
а залишається на віки.**

○

**Трудяга: день гріється,
десять мерзне.**

○

**Коли хоч одне поле не зоране,
хтось голодуватиме.**

○

На одну зернину сто рук працювало.

○

**Посієш одну зернину,
збереш цілу тьму.**

Загаєшся на годину —
три роки блукатимеш.

○

У нього щодня Новий рік.

○

Поки навчишся, то й роботі кінець.

○

Майстер, що за все хапається,
втрачає майстерність.

○

Хто на зроблене озирається,
той рідко помиляється.

○

Довго длубатимешся,
то й в рисовій каші кістку знайдеш.

○

Добра кравчиня короткою ниткою
шиє.

○

На доброго майстра вісім дурнів.

○

Як поле обробляти —
у селянина питай.

**Мотика, якою весь час працюють,
блищить.**

○

**У хлібороба, який захопився
рибальством, діти з голоду мруть.**

○

Хто влітку співає, той узимку плаче.

○

Роботи, хоч kota клич на допомогу.

○

**Будеш лежачи їсти —
коровою станеш.**

○

**Хто ночами ходить,
тому сонце не заходить.**

○

**Хто любить сперечатись,
той працювати не любить.**

○

**І п'ятярусну пагоду з підмурків
починають.**

○

**Велике слово важко донести
до кожного.**

**Лінивому і в свято роботи
по зав'язку.**

○

Немає гіршої отрути, ніж неробство.

○

Непосіяне зерно не сходить.

○

Звечора надумавсь, а вранці прослав.

○

**У добрих руках і поганий лук добре
стріляє.**

○

**Доброго вершника
і норовистий кінь слухає.**

○

**У великому ділі на дрібні промахи
не зважають.**

○

**Гострити бритву та давати поради
треба вчасно.**

○

**Як ранок почнеш,
так і день проживеш.**

Хотів на місяць глянути,
та хмари закрили.

○

У поганого майстра інструмент
блищить.

○

Майстра ремесло годує.

○

Майструвати не вміє,
зате за обідом пріє.

○

Не дивись, як роботу починають,
а дивись, як завершують.

○

Сидячи дома, проповіді не почувш.

○

Добрий тесля даремно дерева
не рубає.

○

Нехай абищо, тільки б швидко.

○

На виріб дивляться, коли він готовий.

Побожність роботі не завада.

○

**Нарізаний за тисячу днів очерет
можна за день спалити.**

○

Де долото, там і молоток потрібен.

○

**Про смак страви судять,
коли вона вже в роті.**

○

Мистецтво — дерево, що дає плоди.

○

**Зламаєш вишню, квітів на ній більш
не побачиш.**

* * *

**П'яниці та гуляки одним днем
живуть.**

○

П'яний і душу, й тіло вивертає.

**Якщо тільки їсти, пити та спати,
то можна худобиною стати.**

○

Гість чарку, а господар — три.

○

**Пити sake та довго спати —
скоро злиднів скуштувати.**

○

Хто п'є, той і краде.

○

**Хто п'є, той не знає,
що вино шкодить; хто не п'є,
той не знає, що воно лікує.**

○

Хто не п'є, той рівноваги не втрачас.

○

**Вино смачніше від сотні ліків,
але причина тисячі хвороб.**

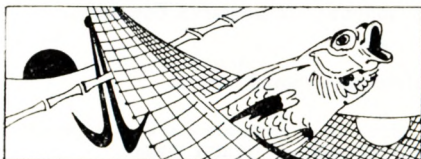
○

**Вино починається з тостів,
а закінчується бійкою.**

**З похмілля і проста вода
солодшою від цукру здається.**

o

**І довгий сон, і горілка
до злиднів доводять.**

Правда — скарб життя

Чесний ворогів не має.

○

**Чесність лихо долає,
а доброта від нещастя боронить.**

○

Правда — скарб життя.

○

**Правдивець у нужді живе,
а підступник — у розкошах.**

○

І найменша чеснота чогось варта.

○

Єдина правда — це смерть.

○

Чесність — скарб на все життя.

○

Ім'я украсти — гірше, ніж гроші.

На землі є і південь, і північ,
а у правди — ні сходу, ні заходу.

○

Для людини в будь-якому кінці світу
зелений горбочок знайдеться.

○

Чим яскравіше світло,
тим глибша тінь.

○

Двох правд не буває.

○

Правдиве слово поперек вуха стає.

○

Праведником
можна й на тому світі стати.

○

Людину оцінюють після того,
як труну забили.

○

І пекло й рай — усе в душі людській.

○

Кому довіряють,
того за руку не тримають.

Поміж коноплями і полин рівно росте.

◦

**Варто одному псові брехнути,
як всі інші підхоплять.**

◦

Брехня швидко на верх вилазить.

◦

Два язика в одному роті.

◦

Хто не збреше, той Буддою не стане.

◦

Брехня — перший крок до злочину.

◦

І в брехні якась частка правди є.

◦

Брехні у світі більше, ніж правди.

◦

**Брехню, як і бонзі голову,
ніколи не причешеш.**

◦

**Вивісив бичачу голову у вітрині,
а продає конину.**

**Хто чужу брехню розносить,
той і сам брехати вміє.**

○

Хто легко обіцяє, той рідко виконує.

○

**Каменюці скажеш,
а весь світ знатиме.**

○

**Не вибовкаєш запитаннями —
відповіддю вибовкають.**

○

Через того рота всюди клопіт.

○

**Маленький рот,
та велика від нього біда.**

○

**Що на язик сплило,
те й з рота випливе.**

○

Гаман та рота тримай на замку.

○

Язык не знає стриму.

І кривим ротом говори прямо.

○

**Рот тримай закритим,
а очі відкритими.**

○

Шепіт чути дуже далеко.

○

**Чуток і двома парами коней
не переженеш.**

○

Гострий язик укорочує вік.

○

**Не бійся звіра дикого,
а бійся слова лихого.**

○

**Від ножа рана заживає,
від слова загниває.**

○

Поголос і метал плавить.

○

Камінь лихослів'я шліфувати важко.

**Один збреше, а десять тисяч
передають як правду.**

○

Від кривої гілки й тінь крива.

○

Хто хвалить, той не купує.

○

Людський поговір і метал плавить.

○

Від усякої плітки тінь залишається.

○

**Прямі люди, як і прямий бамбук,
зустрічаються рідко.**

○

**На вдовиному порозі і правди,
і брехні вдосталь.**

○

Не вір тому, хто дарунки тобі носить.

○

**Похвалу й огуду в одну колію
не впхнеш.**

Жаби також можуть підспівувати.

○

Проти брехні ліків немає.

○

**Добра слава ще й за ворота
не встигне вийти,
а лиха вже сто верст пробігла.**

○

**Будду хоч і підновили,
та носа йому скривили.**

○

**І Будду нещирою молитвою
більше трьох разів не обдуриш.**

○

**Глуха тетеря правдива,
як яйце квадратне.**

Оселя переймає дух людський

**Де паркан міцний,
там і пес не потрібен.**

○

Де мачуха в домі, там спокою немає.

○

**Дім без жінки та кухонного столу —
не дім.**

○

Три доньки — злидні на старість.

○

Родина без згоди, що весняні води.

○

Прийде старість — дітей слухай.

○

**Батьківського клопоту діти
не відають.**

**Батьківська слава і дітей,
і внуків осяває.**

○

Дурні батьки, дурні й діти.

○

Батьки, як місячна ніч, завжди гарні.

○

**Як ні в батька, ні в матір
не вдалося, то сам чорт у ньому засів.**

○

**Коли батьки гарують,
діти гараздують,
а внуки з торбами ходять.**

○

**Мати й на смертнім ложі про дитину
не забуває.**

○

Батьки життя дають, а не серце.

○

**Матимеш своїх дітей —
тоді батьків збагнеш.**

○

З дітьми одна біда, а без дітей друга.

**Давай батькам те саме,
що й дітям своїм.**

○

На крик немовляти і цімий озветься.

* * *

Ганьба одному, а біда всьому дому.

○

Оселя переймає дух людський.

○

І слимак господар у своєму домі.

○

В малому домі хоч тісно, зате весело.

○

**Від дракона тільки драконята
народжуються.**

○

**Батьки сходяться й розходяться,
а діти лишаються.**

○

Батьків згадують, як лихо спіткало.

Дурна дитина гірша від пожежі.

○

**Дома брати чубляться,
а на людях заступляться.**

○

Брати й на тому світі братами будуть.

○

**Недовго невістка протягне,
якщо свекруха її хвалить.**

○

**Якщо свекруха зла,
то й синок такий же.**

○

Сльози у свекрухи завжди рясні.

○

Немає свекрухи — все село свекруха.

○

**Матері й холодне добре,
молодій дружині — гаряченьке.**

○

**Влітку на кухню посилай доньку,
а взимку невістку.**

**Коли свекрухи немає дома,
для невістки свято.**

○

І невістка колись буде свекрухою.

○

**Дивна пригода, коли між невісткою
та свекрухою згода.**

* * *

З пуголовка тільки жаба виросте.

○

**Надумався батькам прислужитись,
коли вони вже померли.**

○

**Дітям та онукам доброго поля
не купуй.**

○

Діти, яких виховує баба, вередливі.

○

**Дитиною та зеленим полем
не хвалисьь.**

**Коло вогню та коло жінки
завжди приємно.**

○

**Дім без жінки —
все одно, що без сволока.**

○

**Коли родина убожіє,
виявляється синівська любов.**

○

**Два дракони в одній печері
не вживуться.**

○

**Якщо хоч один ощадливий,
то вся родина живе в достатку.**

○

Батьків та дітей за гроші не купиш.

○

**Батьки й за сотні верст думають
про дітей.**

○

Діти від батьків ума набираються.

Коня до роботи привчай,
а дитину до науки.

○

Сварка в домі — насіння,
з якого злидні ростуть.

○

Краще ляпас від матері,
ніж бабині обійми.

○

Своя дитина — не тягар.

○

Сварки між дітьми призводять
до сварок між батьками.

○

Діти чубляться —
батьки тікають з хати.

○

У малу торбу та в дівчинку
вкладеш більше, ніж думаєш.

○

Догляд за дітьми та чайник
вихідних не знають.

Онуки миліші від дітей.

○

У кого дітей немає,
той від них не плаче.

○

Підлога в кухні —
дзеркало господині.

○

Поки чужої каші не скуштуєш,
батькам дякувати не будеш.

○

Коли близькі тішаться,
приходять і далекі.

○

Хочеш господиню похвалити —
хвали її соління.

○

Що від тебе вийшло,
те до тебе й повернеться.

○

Як джерело чисте,
то й струмок прозорий.

**Як невістки немає дома,—
для свекрухи Новий рік.**

○

**Невістка і до ста років
залишається невісткою.**

○

**Чоловікові розум, жінці терпіння —
і в домі буде щастя.**

○

Народжується тіло, а не вдача.

○

**Часом одна жіноча волосина
міцнішою за мотузок буває.**

○

**Зять, що в тестя живе,
все життя пішки ходить.**

○

**Батьківська доброта висока, як гора;
материнська любов глибока, як море.**

○

**У батьків пообідаєш —
три дні ситим будеш.**

**Плачуть не тоді, коли дітей немає,
а тоді, коли вони є.**

○

**Дочка, яку батьки дуже люблять,
заміж не поспішає.**

○

**Як чужими розійшлися,
більше не зійдуться.**

○

У придане кошеня дали.

○

**Без огранки і коштовний камінь
не заблищить.**

○

У чорта і дружина відьма.

○

**Варто одному поступитись,
і сварка кінчається.**

○

І в шуліки може соколя вивестися.

**Сосна ще тільки на вершок виросла,
а вже видно,
що з неї добрі дошки будуть.**

○

У сокола й діти соколята.

На кохання нема ліку

Кохання без журби не буває.

○

Кохання байдуже до родоводу.

○

**Кохання робить чужих людей
рідними.**

○

**Азарт у грі сильніший
від пристрасті в коханні.**

○

**Посередник у коханні дорожчий
за батька рідного.**

○

**Коли закохані сваряться,
і собака не гавкає.**

**Закоханому шлях і в сто верст
здається близьким.**

○

Кохання завжди ладне обманити.

○

**Кого покохав,
до того в пастку попав.**

○

**Заради кохання ладні і в лахмітті
ходити.**

○

Обсмалені дрова легко розпалити.

○

**Очі промовляють стільки ж,
скільки й уста.**

○

На шляху кохання жінки розумніші.

○

**Кохання та голод страшні
невдоволенням.**

○

Кохання не визнає поводитирів.

**Кохання —
зерно швидкоплинного життя.**

◦

Кохання — злодій.

◦

**Як полюбиш, то й рябий
за краєня зійде.**

◦

**У коханні не буває ні нижчих,
ні вищих.**

◦

Закохані й плачуть разом.

◦

**Легше помирити kota з собакою,
чим віддати серце нелюбові.**

◦

Для закоханих день наче тисяча літ.

◦

**Гори кохання не здолав
навіть Конфуцій.**

◦

Кохання — добрий учитель.

Закоханим очам і ластовиння миле.

○

На коханя нема ліку.

○

Кохання приходить і відходить.

○

**Спочатку добра надбай,
а потім вже й одружуйся.**

○

**Дружину та kota не бери
зі свого кута.**

○

Береш дружину, бери й батьків.

○

Не позичай тому, кого любиш.

*** * ***

**Чим частіше жінка
у дзеркало дивиться, тим менше
про дім піклується.**

○

**Жіноче серце мінливе,
як зимовий вітер.**

**Жінка, як захоче,
то й у скелі дірку зробить.**

○

**Жіночим волоссям можна й слона
зв'язати.**

○

Три жінки зійдуться — вже галас.

○

Жіночі сльози часто брешуть.

○

Жінка словом і гору зрушить.

○

**Жіноче серце лише жінка здатна
зрозуміти.**

○

**Чоловік туди йде,
куди його жінка веде.**

○

Люта жінка — довічне лихо.

○

**Дружина та горщик, що старіші,
то краці.**

Добру жінку на кухні шукають.

◦

**Жінка, яка не ревнує,
нікого не схвилює.**

◦

Невродлива жінка вірна в коханні.

◦

Жінку та нікчому не перевиховаєш.

◦

**Як жінка скаже,
то й гора зупиниться.**

◦

**Жінки, яку взяв, поки в злиднях жив,
і з палацу не виганяй.**

◦

**Навіть горшки можеш
порозпродувати, а хорошу жінку
собі залиш.**

◦

І жінка має право на власну думку.

◦

**Жінка, що не ревнує, схожа на м'яч,
який не підстрибує.**

**Надмірна покірливість —
ще не відданість.**

○

**Про вік чоловіка судять по його душі,
а про вік жінки — по її обличчю.**

○

**Жінка чепуриться для того,
хто їй подобається.**

○

**У ямочки на жіночих щоках
навіть фортеці провалюються.**

* * *

**Чоловікові — мужність,
жінці — кохання.**

с

Чоловік посміхається раз у три дні.

○

Чоловіче серце, що небо осіннє.

○

**Жінки чоловічої вдачі
рідко зустрічаються,
а чоловіків жіночої — безліч.**

**Чоловік без грошей,
що човен без вітрил.**

○

Чоловіче слово — криця.

○

Чоловік навіть із соломи — чоловік.

○

**Буває, і чоловіки плачуть,
але не під час розлучення.**

○

**Погано, якщо півень співає лише тоді,
коли курка накаже.**

○

**Зальотник до вродливих жінок
собі за дружину страшидло бере.**

○

**Чоловік усе життя пізнає
свою дружину.**

○

**Чоловік та теля ніколи
не поспішають.**

○

Чоловіче слово — не клопоть паперу.

* * *

І сухе дерево для голої гори прикраса.

○

**Ліпше добре серце,
ніж вродливе личко.**

○

Людину не за вроду поважають.

○

**Найстрашніший ворог у негарної
жінки — красуня.**

○

**Біла чапля гарна, коли стоїть,
а гість — коли пішов.**

○

Що цвіте, те й опаде.

○

Що в серці, те й на виду.

○

**І на маленьких гілках бувають
гарні квіти.**

**Криниця зі смачною водою
перша висихає.**

○

**На вершині високої гори
гарного дерева не знайдеш.**

○

Лебідь і без води білий.

○

Сакура цвіте лише сім днів.

○

Хоч із дірками, та все ж парча.

○

На простому дереві все гілля криве.

○

У красуні про вік не питають.

○

Перед красунею і герої губляться.

○

**Жіноча врода, як і веселка,
швидко щезає.**

Врода чоловіка — його характер.

○

Поглянь, паво, на ноги свої.

○

**Не задивляйся на квіти,
що на горі ростуть.**

○

І потоптані квіти цвітуть.

○

**Хто ходить біля орхідей та мускусу,
той і сам пахне.**

○

Послухаєш — рай, глянеш — пекло.

○

На вигляд Будда, а в душі дідько.

○

**Байдуже, яке обличчя,
аби серце золоте.**

○

Гарний одяг і конюху до лица.

○

Перлину і в темряві видно.

Вродливих щастя любить.

○

І позолота облазить.

○

**Діаманти простим камінням
шліфують.**

○

**Погана музика тим і бере,
що гарну глушить.**

○

У гарній чашці і чай смачніший.

○

Краще пиріжки, ніж квіти.

○

**За мить весни не шкода
тисячі золотих віддати.**

○

Чим довші рукава, тим танок кращий.

○

**Човен гарний під вітрилами,
а вітрила — коли вітер дме.**

Червона квітка і в квітнику помітна.

○

Чужі квіти завжди гарніші.

○

Красуні рум'яна не потрібні.

○

**Вбрання і солом'яну ляльку
прикрашає.**

○

**Гарна квітка в дзеркалі,
та не візьмеш, місяць близько,
та не дотягнешся.**

○

І лопух цвіте.

○

І на перлинах подряпини бувають.

○

**У тенетах жіночої вроди
і слон може заплутатись.**

**Якщо диву не дивуватись,
то й самого дива не буде.**

○

Поганулі дзеркала не люблять.

**Колосок спіє —
голову донизу хилить,
людина багатіє —
голову вгору задирає**

Багатий довгі пута має.

○

Багатство — що курява на вітрі.

○

**Бідного і рідня гудить,
а багатого й чужі хвалять.**

○

Позичений кіт мишей не ловить.

○

Самурай і не їв, а в зубах колупає.

○

Голодний пес палиці не боїться.

○

З голої ляльки нічого зняти.

**З багатим про злидні
мову не заводять.**

○

Багатому багатство не набридає.

○

Бідність гірша за хворобу.

○

**Такі злидні, що й дим з комина
не йде.**

○

**Ставши багатим,
не забувай про бідність.**

○

**В господі у багатого худих псів
не буває.**

○

**Колосок спіє — голову донизу хилить;
людина багатіє — голову вгору
задирає.**

○

**Бідний пере свій одяг,
коли сніг із землі зійде.**

Бідняк завжди міцно спить.

○

Людина багата лише на один вік.

○

**Багатство — як попільничка:
чим повніша, тим брудніша.**

○

Через гроші і родичі сваряться.

○

Багатий на вулиці не помирає.

○

Скарби в болоті не зберігають.

○

Нечесно нажите добро прахом іде.

○

**У кого грошей повно,
той і продає з прибутком.**

○

Хто з грошима, той і купує дешево.

○

З грошима і в пеклі не пропадеш.

**Коли закоханий, пісні співаєш,
коли бідний, красти починаєш.**

○

**У бідний дім
і душі предків не зазирають.**

○

У бідняка не буває вільного часу.

○

Сон — утіха для бідного.

○

**Нечесно нажите добро схоже
на хмару: миттю тане.**

○

**Перед мішком рису
і ледачий нагинається.**

○

**Багатий думає про наступний рік,
убогий — про цю мить.**

○

**Багатому не признавайся,
що ти бідний.**

○

Рукавом, якого немає, не махнеш.

**У кого гроші, той знає страх,
у кого їх немає, той знає злидні.**

○

У бідняка дітей завжди багато.

○

Багатому також чогось бракує.

○

**Немає більшого скарбу
від самого себе.**

○

Не всі ті багаті, що знатні.

○

У багатого зайвого добра не буває.

○

**Міщанин дбає не про родовід,
а про гроші.**

○

Багатий до копійчки лік веде.

○

Голодний страви не вибирає.

○

Падає лише з повної жмені.

**Купець скаржитьься на збитки,
а нові комори будує.**

○

**Багатий про завтра дбає, а бідний —
аби сьогодні до вечора дожити.**

○

**Розбагатієш —
і чужі в гості просяться.**

○

У багатому домі і лиха багато.

○

Розмовами шлунок не наповниш.

○

У жебрака немає ні роду, ні племені.

○

Вірші зранку тільки бідні читають.

○

**Коли шкіра на животі напинається,
то довкола очей слабне.**

○

Голодному усе смачне.

**Коли на столі порожньо,
розмова не клеїться.**

○

Бажання тіло руйнують.

○

**У дерева, що родить двічі на рік,
коріння гниє.**

○

Без збитку не матимеш зиску.

○

**Май хоч тисячу матраців —
спатимеш на одному.**

○

Пожадливий сокіл кігті втрачає.

○

**Навіть умирущому ковтка води
не дасть.**

○

Ненажера сам себе їсть.

○

**Задарма і влітку кімоно на ваті
візьмеш.**

**Навіть з нового килимка, якщо добре
потрусити, порошок посиплеться.**

*** * ***

Гроші ростуть на дереві терпіння.

○

**Нечесно здобуті гроші
добра не приносять.**

○

Дешево купувати — гроші марнувати.

○

Як грошей нема, то й друзів катма.

○

Де гроші, там і чвари.

○

Гроші навіть батьків з дітьми сварять.

○

**Людина без грошей,
мов корабель без вітрил.**

○

**Крамарю гроші миліші
від доброго імені.**

І в пеклі без грошей не обійдешся.

○

**Краще півсотні сьогодні,
ніж цілу сотню завтра.**

○

З грішми і дурень пан.

○

Хто має гроші, той хліба не просить.

○

Краще гроші, ніж привітання.

○

**Хто по мідяку в день заощаджує,
тому злидні не страшні.**

○

**Одного мідяка пошкодував,
а втратив сотню.**

○

Одна монета не дзвенить.

○

На всяку вигоду свій збиток.

**Чоловік без грошей,
що жінка без вроди.**

○

Гроші в один бік пливуть.

○

Гроші талант псують.

○

**У кого грошей багато, той ними
не розкидається.**

○

Гроші покажуть дорогу.

○

**Коли маєш гроші,
то й чорта запряжеш.**

○

Гроші бігають без ніг.

○

У жебрака теж гроші є.

○

**Позичиш товаришу гроші —
втратиш і гроші, й товариша.**

Гроші мають силу лише на цьому світі.

○

Грішми хвалиться лише той, кому більш нічим хвалитись.

○

Гроші на дереві не ростуть.

○

У праведника грошей не буває.

○

Без грошей на базар не ходять.

○

Грошима й ганьбу можна змити.

○

Рай — то добре, а гроші — ще краще.

○

Метушня грошей не приносить.

○

Гроші в одних руках довго не затримуються.

**Рахунки звести можна,
а гроші — не завжди.**

○

**Матимеш справу з золотом —
матимеш і лихо.**

○

**Чого ніколи не буває —
то це грошей та привидів.**

Гори не висотою славляться

Герої не плачуть.

◦

**Будда теж спочатку був звичайною
людиною.**

◦

**Журавель рідко кричить,
та голос його далеко чути.**

◦

**Любить дзвонити в дзвони
чужими руками.**

◦

**У обережного купця в кишенях
завжди порожньо.**

◦

І на тигра піде, і у вир пірне.

◦

**Хто від тигра втік,
той і на малюнку його боїться.**

**Хотілося б мишу зловити,
та страшно, що посуд поб'ється.**

○

Утікачі доріг не вибирають.

○

Ладен у будь-якій шпарці сховатись.

○

**Горобці, коли чубляться,
людей не бояться.**

○

**Де немає сокола, там і горобець
себе соколом відчуває.**

○

**Перед горобцем — сокіл,
перед кішкою — миша.**

○

**У кого рана на нозі,
той і очеретини боїться.**

○

Глухий грому не боїться.

○

**Леопарда по одній плямі
можна впізнати.**

**Коли ховатись,
то під великим деревом.**

○

Не життя своє бережи, а ім'я.

○

Голодний пес палиці не боїться.

○

А заєць взяв та й забув про пастку.

○

**Щоб здобути тигреня,
треба у тигряче лігво пробратися.**

○

Гори не висотою славляться.

○

Шкапа батога не боїться.

○

Язиком б'є, а руками не дотягнеться.

○

**Славу легше завоювати,
ніж зберегти.**

**Хто бійку затіває,
той сам битий буває.**

○

**Збирайся в путь далеку,
якщо близькі шляхи пройшов.**

* * *

Великий чайник довго не закипає.

○

Чим вище, тим вітер дужчий.

○

Велика редька гірка не буває.

○

**Під великими деревами
і дрібнота росте.**

○

Той, хто силу має, не лютує.

○

**Розгніваєшся — станеш чортом,
зрадієш — станеш Буддою.**

**Той, хто сердиться,
показує свою нікчемність.**

○

Вітер дме, скільки сили має.

○

Гурт мурах і дерево може звалити.

○

І мурахи зводять фортеці.

○

З однієї колоди не збудуєш будинку.

○

**Хто щодня носить найкращий одяг,
у того святкового збрання немає.**

○

**Терпиме кожен стерпить,
а нестерпне — тільки терплячий.**

○

**Коли в руках міцне кермо,
море не страшне.**

○

**Перед старшим не гнися,
меншого не ображай.**

Розправляй крила своїй силі.

○

Де чванство, там успіху кінець.

○

З гнилого дерева стовпа не витешеш.

○

**Дужий той, хто самого себе
перемогти може.**

○

Високе дерево усі вітри шарпають.

○

**Без бажання
і святий нічого не зробить.**

○

**І кульгавого не наздоженеш,
якщо він вийшов зранку.**

○

**Витерпиш день,
то й тисячу днів перетерпиш.**

○

Великий мороз три дні не держиться.

Вогонь викрешують з міцного каменя.

○

**Труднощі можуть людину на алмаз
перетворити.**

○

Вмерти легко, а от жити тяжко.

○

Висока гора не з однієї каменюки.

○

У великому немає малого.

○

**Під великим деревом
гарна трава не росте.**

○

Вогонь гасне, коли дрова кінчаються.

○

**Чи варто скарб берегти,
коли він згниє?**

○

**Тигр скоріше здохне,
ніж їстиме падло.**

**Царем над карасями карася
призначають.**

○

**Гілка товщою за стовбур ніколи
не стане.**

○

Герої з'являються у тривожний час.

○

**Марнославство, як і сверблячка,
може на кожного напасти.**

○

**Коли захищаєшся від меча,
на стріли не зважаєш.**

○

**Залізний ланцюг теж можна
розірвати, якщо піднатужитись.**

○

**Від місяця світла більше,
ніж від сотні зір.**

○

Від високого дерева тінь довга.

○

Пихаті люди не довго розкошують.

Хто дужий, з того й бог не питає.

○

**З льоду, навіть з міцного,
вогню не викрешеш.**

○

**Жеребець зранку на галоп
зривається.**

○

Морський прибій рукою не зупиниш.

○

**Хоч і довга пуга,
а коневі до черева не дістає.**

○

І худі руки не без кісток.

○

Якраз міцне дерево й ламається.

○

Море куряви не боїться.

○

Летючий птах слідів не залишає.

○

Хоч і паперовий, а все ж тигр.

**Позолота злізла, а Будда під нею
дерев'яний.**

○

**Без доброго вершника й міцний кінь
погано біжить.**

○

Сильний дощ довго не йде.

○

Від сильного грому вуха не заткнеш.

○

**Перемагає той, хто не лише
ворога знає, а й самого себе.**

○

**І тисяча овечок від тигра
не відіб'ється.**

○

Сильний у гніві, сильний і в добрі.

○

**Щоб стати воїном,
не лише силу треба мати.**

○

І лев'ячої шкіри міль не обминає.

**Хоч і великі очі у сови,
а вдень мишей не бачить.**

○

**Кінь ніколи не буде ферзем,
навіть якщо на його місце стане.**

* * *

Вода, поки біжить, не затхнеться.

○

**Побоїшся сокола випустити —
здобичі не вполюєш.**

○

Зацькована миша і на kota кидається.

○

**Клапоть хмари може й сонце
заступити.**

○

Птах у клітці за хмарами тужить.

○

**Птах у клітці не забуває,
як у небі літає.**

**Дозволь коневі самому собі
шлях вибирати.**

○

**Коли зайця смажає,
і лисиці не по собі.**

○

Вода сама собі рівень визначає.

○

Як уже отруту пити, то до дна.

*** * ***

**Здобувши перемогу,
не забувай про пильність.**

○

**Розумом здобута звитяга славу
приносить, силою — веде до загибелі.**

○

Перемагає той, хто прудкіший.

○

**Великий ворог — не бійся,
малий ворог — не смійся.**

**Думай не про перемогу,
а про те, як уникнути поразки.**

○

З порожнім животом не навоюєш.

○

У норовистого коня забагато сили.

○

**Даси ворогові волю на один день —
все життя бідуватимеш.**

○

**Варто одному влучно стріляти,
і ціла сотня переможцем стане.**

○

**Собака стереже ворота,
воїн — державу.**

○

**У сильного генерала
слабких солдатів не буває.**

○

Одні генерали не воюють.

○

Без генералів війни не буває.

Людині добре, коли мир панує.

○

**І переможна війна щастя людям
не приносить.**

○

**Легше знайти тисячу солдатів,
ніж одного справжнього генерала.**

○

Поразки і перемоги — доля солдата.

○

**Заворушилися щити і списи —
чекай війни.**

○

**Пожежа в ялиннику з ялини
починається і ялини палить.**

○

**І сто перемог у ста війнах
не завжди добро приносять.**

**Не нехтуй доброю порадою,
навіть почувши її
від ворога**

**Краще на палицю спиратись,
ніж на людей.**

○

**Від близького друга відгородись
парканом.**

○

**І з близьким другом не порушуй
звичаю.**

○

Вітер у спеку, що друг здалека.

○

**Робиш добро — без упину вгору йдеш,
чиниш зло — котишся донизу.**

○

**Не нехтуй доброю порадою,
навіть почувши її від ворога.**

**З добротою одного серця
і тисяча талантів не зрівняється.**

○

Чужих таємниць краще не знати.

○

Себе картай, а інших не чіпай.

○

Дружать, як олія з водою.

○

Добрі слова тепліші за ковдру.

○

**Не водися з тим, хто соромиться
убогої одежі та простої їжі.**

○

**Краще хороший ворог,
ніж поганий приятель.**

○

**З добрим поспішай,
з поганим почекай.**

○

**Одне вірне серце дорожче
за найкоштовніший скарб.**

Удома хоч голий ходи,
а на людях тільки в одязі.

○

Удома можна й полежати,
а на людях треба сидіти.

○

Дерево деревиною підпирають,
а людина у людей учиться.

○

У маленькому селі
всі собаки кусаються.

○

Троє — то вже громада.

○

Хто людей любить,
того й люди люблять.

○

Коня хвали, коли поїздив на ньому,
людину — коли проведеш з нею
не одну днину.

○

Якщо валиться великий дім,
одним стовпом не підпреш.

Не зігнешся —
між людьми не проживеш.

○

Хто сам себе не шанує,
того й люди не шанують.

○

Не ходи в гості,
коли господарів дома немає.

○

Гість прийшов та й пішов,
а господареві залишатись.

○

Троє і бога мудрості варті.

○

Де людей багато, там і тобі
шматок хліба знайдеться.

○

Ті, що в одному човні,
підтримують один одного.

○

На чужих молитвах
до раю не потрапиш.

І в дружбі треба межу знати.

○

**Фальшивий приятель небезпечніший
за ворога.**

○

**Генерал після поразки
розмов про бої не веде.**

○

**З деякими приятелями
можна лише чай пити.**

○

У пса свої друзі, у сокола — свої.

○

Пролиту воду назад не збереш.

○

**Не всі квіти червоні,
не всяка дружба вічна.**

○

**Друзі, як сливи мариновані:
чим давніші, тим кращі.**

○

У стороннього чотири пари очей.

* * *

**Мурахи за п'ять днів відчують,
що дощ буде.**

○

**Хочеш швидко зварити —
вари на малому вогні.**

○

У одного дня двох ранків не буває.

○

**Насамперед — насіння, потім —
добрива, а вже потім — догляд.**

○

Даремно шукати голку на дні річки.

○

**Рік поголодуєш —
три роки пам'ятатимеш.**

○

Рік бунту — три роки голоду.

○

**Коли кінь біжить, жодна
шерстинка на ньому не лежить.**

Досить краплі на язик, і стане ясно,
що все море солоне.

○

Одна хвиля сколихнеться —
тисячу збудить.

○

Цвіте, як сухе дерево.

○

Від бика ховайся
у бамбукових хащах.

○

Коня та самурая цінуй
залежно від вигляду.

○

Довго чекати,
поки в коня роги виростуть.

○

Краще самого себе гризти,
ніж їсти приманку.

○

За зламану гілку не тримайся.

**Кожен сам мусить відгортати сніг
від своїх воріт.**

○

**Якщо кінь кусається,
то вже до самого скону.**

○

**Не буває дня, щоб ворони не каркали,
а вітер не віяв.**

○

**Коли ставок пересох,
вода греблі не прорве.**

○

**Кому холодно,
той одягне і коротке, й брудне.**

○

Терпіння — скарб на все життя.

○

**Часом і на мішку терпіння
зав'язка рветься.**

○

Як сів на тигра, то мусиш поганяти.

○

Трухляве дерево на різьбу не беруть.

Прислухайся і до дерев, і до трави.

◦

**З високого дерева
на всі боки добре видно.**

◦

Рис їж товчений, дрова пали колоті.

◦

**Бамбуковою палицею
зірок не назбиваєш.**

◦

**Не поспішай ні вмирати,
ні зелені овочі рвати.**

◦

**Мале й велике важко побачити
одним оком водночас.**

◦

**Життя та смерть —
колеса одного візка.**

◦

Старий звір ікла не ламає.

◦

У глечику вогню не розведеш.

Птаха на гнізді не ловлять.

○

З олова мечів не роблять.

○

Курка воду п'є і небо бачить.

○

**Не придивляйся до дерева,
на яке не злізеш.**

○

Не літай, поки крила не вирости.

○

Вода в низинах збирається.

○

**Хочеш із когось поглузувати —
доживи до ста років.**

○

Буря не вибирає часу.

○

**Образи забувай,
добро завжди пам'ятай.**

с

Однією рукою дірки не просвердлиш.

І після перемоги шолом не знімай.

○

Голод — найкраща приправа.

○

**Щоб дізнатись, гірке чи солодке,
треба скуштувати.**

○

**Від передніх воріт відігнав тигра,
а через задні вовк проник.**

○

Птах, злітаючи, води не каламутить.

○

Знайти час важко, а втратити легко.

○

**Терпіння — це коли й нестерпне
витримаєш.**

○

Парчу на ганчір'я не деруть.

○

Рештки — теж частка цілого.

**Як пройшло через горло, забудеш,
що гаряче.**

○

Ліки, яких не п'єш, не допомагають.

○

Виплюнуту слину не проковтнеш.

○

І коневі, що скаче, батіг потрібен.

*** * ***

**Заходячи у ворота,
поглянь на табличку.**

○

**Якщо мені до смаку,
то до смаку й ще комусь.**

○

Якщо поспішаєш, іди в обхід.

○

В юрбі на одному місці не встоїш.

○

**Досвід старого надійніший
від панциря черепахи.**

**Коли місяць на небі,
ліхтар не потрібен.**

○

**Зимове плаття в подарунок і влітку
беруть.**

○

Голяка мандрувати не підеш.

○

**Для того й кочерга,
щоб пальці не попекти.**

○

**Рак теж любить повеселитись,
але з води не вилазить.**

○

**Хоч за пупа себе вкуси,
а справі не зарадиш.**

○

**І солодким пиріжком можна
вдавитись.**

○

**Один ніколи не станеш
по обидва боки.**

**І потай зроблене добро не пропадає
марно.**

○

**І з чужої гори камінь може
в пригоді стати.**

○

**Чужими порадами до сорока років
користуйся.**

○

**Дивлячись на чужі вади,
збувайся своїх.**

○

Чужим задом на коня не сядеш.

○

**Хто життя не знає,
той спить спокійно.**

○

Битий міцно спить.

○

**Хто сіллю торгує,
в того й руки солоні.**

○

Що двічі сталося, чекай і втретє.

**Чим ближче на схід,
тим далі від заходу.**

○

Після весілля сват не потрібен.

○

**Не дозволяй серцю твоїм учителем
стати, сам будь його вчителем.**

○

**Серце — кришталева чаша,
розіб'єш — не склеїш.**

○

**Довго відмовлятимешся —
лазня прохолоне.**

○

**На тисячу зрячих — стільки ж
і сліпих.**

○

**Якби фазан мовчав,
його б не підстрелили.**

○

**Клопоту, як вірного пса,
не позбавишся.**

**У кого веранда над водою,
той раніше всіх місяць бачить.**

○

Потече вода — виникне й канава.

○

**Зібрався в дорогу —
сором'язливість залишай дома.**

○

Ховатися краще всього на базарі.

○

День очі має, ніч — вуха.

○

Хочеш мати воду — копай колодязь.

○

**Ловиться риба чи ні,
а рибалку до води тягне.**

○

**Пишні шати не про будень
справляють.**

○

**Можна й кам'яного Будду примусити
говорити.**

Коли керманичів багато,
кораблю не минути скелі.

○

На кожен казан є своя кришка.

○

Дитина росте, коли спить.

○

Мало терпіння — коротке життя.

○

Маєш сумнів — сім разів перепитай.

○

Зачепиш гномів — вони бучу знімуть.

○

Удень на очі покладайся, а вночі —
на вуха.

○

Часом не зайве спитати про те,
що знаєш.

○

Усмішка нікому не шкодить.

○

Усмішка приховує думки.

**В усміхнене обличчя стрілу
не пустиш.**

○

**Перед усміхненим обличчям
і кулак зупиняється.**

○

Сміх — то ліки.

○

Весела людина молодша на вигляд.

○

**Побачиш плід — дізнаєшся,
з якого дерева.**

○

Сам з собою не посваришся.

○

Бери ціпка в руки, поки ще не впав.

○

Обачний рідко спотикається.

○

За зло добром платять.

**Не чіпай ні дерева сухого,
ні жінки чужої.**

○

Двічі похвали — раз посвари.

○

**Надумався щось сказати—
скажи завтра.**

○

Мовчи, фазане, уникнеш капкана.

○

Дзвін без била не дзвонить.

○

**Сполошиться один кінь —
за ним тисяча.**

○

**Хочеш правити конем —
віжки не попускай.**

○

**Від лиха, яке небо послало,
можна врятуватись, якщо ж лихо сам
накликав, порятунку не знайдеш.**

○

Сідло купуй, коли вже коня маєш.

**Під маяком,
навіть коли він і світить, темно.**

○

**І добра кравчиня часом забуває
рукав пришити.**

○

**Купцеві діти від цокоту рахівниць
прокидаються.**

○

Навсидячки річку не перейдеш.

○

**Коли ногам холодно, серце теж
болить.**

○

**Якщо голова рушила,
то й хвіст за нею потягнеться.**

○

Коли йде дощ, місяця не побачиш.

○

**Даремно взувати солом'яні капці,
коли йдеш на дощ.**

**Рис не тоді сіють,
коли їсти захотілось.**

○

Пасткою на зайців лисиць не ловлять.

○

**Догосподарювався —
пересів з коня на вола.**

○

**Стару корову продав,
а на нову грошей не вистачає.**

○

Коня годуй уночі, а людину — вдень.

○

Моря не бачив, а човна робить.

○

Будуй новий дім, поки чорта немає.

○

**Краще в осінній ліс піти,
ніж до тітки в дім.**

○

**Коли хочеш сховати,
то не выпускай з рота.**

Щоб далеко не ховати —
не показуй людям.

○

Хоч як вітер дме —
гора стоїть на місці.

○

Підіймай вітрило, коли вітер повіяв.

○

Хто лежить під деревом,
той гілля не ламає.

○

Мало їстимеш — хату збудуєш.

○

З дочки та з мішка очей не спускай.

○

Коли ціни на рис ростуть,
будинки дешевшають, тож будуй дім,
коли не вродило.

○

Не купуй рису з одних рук
тричі підряд.

**Діждешся, що варитимеш рис,
рахуючи зернини.**

○

**Один раз овдовіти гірше,
ніж тричі погоріти.**

○

**Ставиш хату край дороги —
за три роки не збудуєш.**

○

**Коли господар журиться,
то й собака худне.**

○

**Десять років гострити одного
й того ж меча — пусте діло.**

○

**За тисячі літ на одному полі сотні
господарів поміняються.**

○

Господар і кривим конем хвалиться.

○

**Не виполеш пальцями —
доведеться сокиркою вирубувати.**

* * *

Мавпа теж часом падає з дерева.

○

Кораблі і біля берега тонуть.

○

Папір хоч і тонкий,
а теж зворотний бік має.

○

Цей бог одвернеться, інший прийме.

○

Нема моря,
яке б не можна було перепливати.

○

Часом і каміння плаває,
а дерево тоне.

○

Міцний чай — очам отрута,
а для духу — найліпші ліки.

○

Міняються часи, міняється і настрій.

**Декому мовчазний світляк набагато
миліший від стрекотливої цикади.**

○

І в дідькові Будда сидить.

○

**Корабель більше боїться вогню,
ніж води.**

○

**В'юни не завжди під вербою
ловляться.**

○

**Голка яка маленька,
а не проковтнеш.**

○

Отрута — також ліки.

○

**Черевики, хоч би які нові,
на голову не натягнеш.**

○

**Добрий плавець у воді знаходять
свій кінець.**

Не було б гедзів,
і стара шкапа гладкою б стала.

○

Сіткою не затулиш вітру.

○

Біль легше стерпіти,
аніж сверблячку.

○

І не болить, і не свербить.

○

Чорт, з яким уже зустрічався,—
добріший.

○

І непотріб за три роки
може в пригоді стати.

○

Трапляються зозулята
і в солов'їному гнізді.

○

Корова п'є воду, а дає молоко,
змія теж п'є воду, а дає отруту.

Батько коли й б'є, то болить менше,
ніж тоді, коли чужий гладить.

○

Смачна страва шлунок обтяжує.

○

Сни збуваються і не збуваються.

○

Буває, що й сам чорт ридає.

○

Хвостатий змій не літає.

○

Коли холодно, качка на воду сідає,
а курка — на дерево.

○

Під деревом холодок,
та мухи кусають.

○

Пальців п'ять,
а жодного не відріжеш.

○

Якби не впав,
то й золота б не знайшов.

І сліпий дійде до столиці, як захоче.

○

На свою тінь не наступиш.

○

**Хто мале добро робить,
той і на велике здатен.**

○

**Глибину океану можна зміряти,
людського серця — ні.**

○

**Вода і тримає корабель,
і перекидає його.**

○

**В дорогу далеку чи близьку
вирушай зразу.**

○

Ззаду й чисте дзеркало не блищить.

○

**Поміж дітей іменитих не буває
знаменитих.**

○

**І лютий тигр схожий на мишу,
коли пропустить нагоду.**

**І крива паляниця чим більша,
тим краща.**

○

**Жебрак, найнявшись на роботу,
холодного рису не їстиме.**

○

**Там, де квіти гарні,
добрих плодів не буває.**

○

**Коли з власного рота тхне,
не помічаєш.**

○

**Що буває — того не бажають,
чого бажають — того не буває.**

○

І в пеклі люди живуть.

○

**Успішно почати багатством щастить,
та не всім щастить успішно
закінчити.**

○

**У пеклі теж можна знайомих
зустріти.**

Не у всякого бога можна все
вимолити.

○

Одних у паланкінах носять,
інші самі паланкіни носять.

○

Хоч яка гора висока,
а капелюха перед нею не знімають.

○

Побував біля скарбу,
а повернувся ні з чим.

○

І кращий кінь спотикається.

○

Чуже пір'я легко випадає,
а свого й зубами не вирвеш.

* * *

Навіть сильний вітер
не здієме хвиль у колодязі.

○

Те, що створювалось сотнями років,
можна за мить знищити.

**Не зачепивши м'яса,
шкіру не знімеш.**

○

І поразка може стати перемогою.

○

І з кочерги можна меч викувати.

○

Двома дорогами водночас не підеш.

○

**У літрову пляшку два літри
не ввійде.**

○

Цвяха у висівки не заб'єш.

○

Вітру не прив'яжеш, тінь не схопиш.

○

Неводом кита не спіймаєш.

○

На схилі не потанцюєш.

○

**Смертельний вітер часу
не призначає.**

**У житті стільки стежок,
скільки трави в степу.**

○

Світ вічний, та життя коротке.

○

Живий пес краще за мертвого тигра.

○

Човен тоне від зайвої пір'їни.

○

Хоч і поганий лікар, та все ж лікар.

○

**Краще на голові стояти,
ніж у повітрі витати.**

○

Вітер кожному по-своєму дме.

○

Лотос, хоч і в болоті росте, а білий.

○

Півні співають за будь-якої погоди.

○

**Стиснеш — кулак,
розтулиш — долоня.**

**Настане час —
і в затінку персики поспіють.**

○

**І мудрець не завжди вчасно
приходить.**

○

Коли підлога висока, стеля низька.

○

**У кого жовтяниця,
тому все жовтим здається.**

○

**Коштовне каміння з піщаного дна
добувають.**

○

Одне дерево — ще не ліс.

○

**Якщо високо не стрибнув,
то, впавши, не заб'єшся.**

○

**Логіку та пластир до всього
можна прикласти.**

○

Зірку, що над нами, нам не видно.

**У круглу дірку квадратного болта
не заженеш.**

○

Зимою сосна здається ще зеленішою.

○

**Крізь зелені окуляри все зеленим
бачиться.**

○

Ворота у них одні, а двері— різні.

○

Сліпий гадюки не боїться.

○

Кожен краб по собі нору риє.

○

**Де часто ходять,
там і на камінні сліди залишаються.**

○

**Місячна ніч та варений рис
завжди до речі.**

○

Кожен каліка по-своєму кульгає.

**Землетрус, що на картині,
не страшний.**

○

**Хоч який сокіл розумний,
а ворони з нього сміються.**

**Сподіватись на долю —
все одно,
що смерті чекати**

**Сподіватись на долю — все одно,
що смерті чекати.**

◦

**Світ — це млин, який все меле
й меле.**

◦

**Горобець до самого скону
буде підстрибувати.**

◦

**У житті всяке буває: вчора глибина,
нині мілина, вчора квіти
гарні бачив, сьогодні — лише сон.**

◦

**І сонце, дійшовши zenіту,
до землі хилиться.**

◦

**Колись це був меч, а тепер
уже на кухонний ніж схожий.**

Хоч і близько, а йти треба.

○

**Коли б знати, що вранці чекає,
звечора б номер.**

○

**Лише день не бачилися,
а ніби три осені минуло.**

○

**Люди вертяться, немов картопля,
коли її миють.**

○

**Вчора були квіти — нині порох,
учора був другом — сьогодні ворог.**

○

**Настане пора, і слива зацвіте,
не чекаючи весняного вітру.**

○

**Хто на землю впав, той із землі
і встає.**

○

**Коли велике дерево падає,
потерпілих не буває.**

**Після злодія хоч щось
та залишається, після вогню —
нічого.**

○

**Від усього можна врятуватися,
окрім смерті.**

○

**У кого була добра душа,
у того на могилі завжди квіти.**

○

**Щоб перебратися на той світ,
часу не вибирають.**

○

**Чи мучишся, чи розкошуєш,
більше одного життя не проживеш.**

○

Вітер життя людям не підвладний.

○

Довго живе той, хто людей любить.

○

Доля всім по черзі усміхасться.

**Стане сутужно, то й посівне зерно
з'їси.**

○

Прийшов у шатах, пішов із латками.

○

**Дивлячись на чужу долю,
подумай про свою.**

○

**На кораблі смерть попід палубою
ходить.**

○

У ворони голова ніколи не побіліє.

○

Сонце та місяць не для одного свігать.

○

Час не чекає людей.

○

Собачий вік короткий.

○

Часом і чорт собі роги ламає.

○

Віщун не знає власної долі.

* * *

**Чим довше життя,
тим більше сорому.**

o

**І відьма гарна, поки молода,
і дешевий чай смачний, поки свіжий.**

o

**У кожній купі клопоту хоч одна
зернина радості знайдеться.**

o

Кожна пора свої квіти має.

o

**Людина лише вік живе, а ім'я її —
вічність.**

o

Упав листок — знай, осінь надходить.

o

Молодість двічі не буває.

o

Прийде старість — дітей слухай.

o

У старих батьків діти розумні.

Життя коротке, а мрії безмежні.

○

Не буває скарбу дорожче за життя.

○

**Життя все одно,
що серпанок світанковий.**

○

Життя — як свічка на вітрі.

○

У старій річці вода не висихає.

○

**Краще один день на цьому світі,
ніж тисячу на тому.**

○

**У календарі місяці повторюються,
а в житті — ні.**

○

Життя та шпурки добрі, коли довгі.

○

Росте, мов бабук після дощу.

○

Старими не народжуються.

Старе дерево теж цвіте.

○

Старе дерево не гнеться.

○

Поважай старих, як батька рідного.

○

Цвіт опаде, але плід зав'яжеться.

○

Старе дерево важко пересаджувати.

○

**Старе дерево пересадити —
все одно, що погубити.**

○

**Зуби тверді, а випадають,
язик м'який, а довіку тримається.**

○

Поки молодий, не упилай труднощів.

○

Молодий бамбук на тички не рубають.

○

**У молодого священика
проповідь завжди довга.**

Постарівши, люди знову стають дітьми.

○

Поки є життя, живе й надія.

○

Життя не купиш ні за які скарби.

○

Молодий очерет легко гнеться.

○

Старому не слід у холодну воду лазити.

○

І жираф, зістарівшись, стає шкапою.

○

Життя коротке, а бажань -- море.

○

Дерево гни, поки воно молоде.

○

**Краще молода шкапа,
ніж старий жираф.**

**Доброму коню і на старість далекі
походи сняться.**

*** * ***

**Добрий лікар буде з того,
хто сам не раз спотикався й падав.**

○

Недуга починається з журби.

○

**Поки дужий — друзів повно,
занедужав — усі розбіжяться.**

○

**Одна нога розболілась,
а друга розпухла.**

○

Насамперед догляд, а потім уже ліки.

○

**Допомагає, як псові молитва
чи котові сутра.**

○

З простуди сто хвороб починається.

**Коли легко на душі,
то й хвороба легша.**

○

Мало їсти — довго жити.

○

**Наповнюй шлунок на три чверті —
і з лікарями не будеш знатись.**

○

**Як знаєш хворобу,
вилікуєшся швидко.**

○

Видужавши, про лікаря забувають.

○

**Якщо живіт не болить,
не дозволяй його мацати.**

○

Хвороби через рот у тіло проникають.

○

І метелик живе ціле життя.

с

**Будинок після пожежі можна
відновити, людину після смерті
не піднімеш.**

Мертвий рота не роззявить.

○

Хворі щасливими не бувають.

○

Лікар виліковує того, хто не вмирає.

○

**Коли пересаджують старе дерево,
з ним пересаджують і його хвороби.**

**Над солодкою мовою
варто двічі подумати**

**Коли сваряться, перемагає не той,
хто голосніше кричить.**

○

**Спочатку спитай, хто твої слухачі,
а вже потім проповідь читай.**

○

**І камінь теплим стане,
якщо на ньому три роки просидіти.**

○

**Надмірна чемність у нахабство
перетворюється.**

○

**Не вмієш усміхатись,
не берись торгувати.**

○

**Диявол може навіть під брамою
храму жити.**

Дикуна не навчиш ввічливості.

○

Надмірна чемність схожа на лестоці.

○

**Розпочали мирно, а закінчили
сваркою.**

○

**Хизуються чемністю лише ті,
в кого серце нещире.**

○

**За третім разом можна й Будду
розгнівити.**

○

**Ходи завжди сміливо,
але й під ноги дивись.**

○

Хоч хата й тісна, та серце широке.

○

**Плаче так, що й кам'яна подушка
під головою згниє.**

○

**Над солодкою мовою варто двічі
подумати.**

**Лак можна здерти, а личина
якою була, такою й залишиться.**

○

**Не так важливе звання,
як виховання.**

○

**Молоток, коли й по річці пливе,
голови не підіймає.**

○

**Ворони та горобці галасують,
коли сокіл спить.**

○

**Велика підлота
часом відданістю прикривається.**

○

**Як добре попросиш,
то й собака на дерево злізе.**

○

**Найкращий попутник у дорозі —
співчуття.**

○

Будь чемним і з близькими.

**І добрий гість набридає,
коли засидиться.**

○

**Змію не вирівняєш і в бамбуковій
трубці.**

○

**Протяг і через шпарину може
простудити.**

* * *

У сусіда і рис вищий росте.

○

Хто міру знає, тому лихо не страшне.

○

**Яке в тебе серце,
таким і світ для тебе буде.**

○

**Хто в очі лестить,
той поза очі збезчестить.**

○

**Яка мавпа спритна була,
а на гарячому лапи попекла.**

Море руками не накриєш.

○

**Проклянеш людину —
дві ями собі викопаєш.**

○

Хвалити себе — верх глупоти.

○

**Як не старайся,
а сам себе ззаду не побачиш.**

○

**Чужих гріхів не згадуй
і своїх чеснот не виставляй.**

○

Заздрісний — сам собі ворог.

○

Крамар та ширма прямо не стоять.

○

Мурахи здалеку солодке чують.

○

**Коли летять дикі гуси,
то й черепаха починає ногами
чеберяти.**

**І гарні птахи на приманку
злітаються.**

○

**Коли б тигрові та ще й крила,
а чортові — ще й прут залізний.**

○

**У криву печеру ні сонце,
ні місяць не загляне.**

○

**Коли летять журавлі, то й
жуки-гноймовики крилами тріпочуть.**

○

Заздрісник — сам собі ворог.

○

Чужа мукá біліша від молока.

○

Витріщився, мов тигр на здобич.

*** * ***

Губа — перша біда.

○

**Язик короткий, а клопоту
може завдати великого.**

**У строгості дітей виховуватимеш,
у щасті помреш.**

○

**Тверде дерево не гнеться,
тільки ламається.**

○

**Краще вмерти від спраги,
ніж напитись із брудного джерела.**

○

**Вірний самурай двом князям
не служить.**

○

**Розумний прагне справедливості,
підчема — вигоди.**

○

Доброта і гідність у парі ходять.

○

**Хоча собака й на схід дивиться,
та її хвіст — все одно на захід.**

○

**Собаки та мавпи за господарем
ходять.**

**Живи чисто, навіть коли
брудну роботу маєш.**

○

Нікчема свої вади чепурить.

○

**Нікчема навіть своїм неробством
зло чинить.**

○

**Нікчемність має початок,
та не має кінця.**

○

**Велике дерево навіть коли впаде,
на землю не лягає.**

○

**Сокіл шанує свої крила,
а людина — ім'я.**

○

**Сокіл скоріше загине,
ніж почне клювати колоски.**

○

**Благородний птах не на всякому
дереві гніздо мостить.**

Не маєш — терпи, маєш — бережи.

○

**Краще в гори піти і там тигра
вполювати, ніж по людях ходити
та гроші позичати.**

○

Часом і тіні своєї слід соромитись.

○

**Краще бути дзьобом півня,
ніж хвостом вола.**

○

Ліпше смерть, ніж ганьба.

○

**Персики та сливи себе не хвалять,
а стежки до них завжди протоптані.**

○

Магніт притягує не камінь, а залізо.

○

Великим хвостом важко махати.

○

**Будда сам себе золотом
не прикрашає.**

Ягня ссе молоко, стоячи на колінах.

○

Вербові гілки від снігу не ламаються.

○

**Пішов бальзам добувати —
сам мумією став.**

*** * ***

**Зло повертається туди,
звідки вийшло.**

○

**Зазирай частіше собі в душу,
то не знатимеш сорому.**

○

**Якщо всередині правда є,
то й назовні колись вийде.**

○

**Щоб комара вбити,
коня не треба бити.**

○

**Де смердить,
там мухи роєм кружляють.**

Чорти у Будди за спиною живуть.

○

**Кішку хоч три роки годуй —
через три дні забуде.**

○

Добро невидиме, але видима подяка.

○

**З близькими друзями також будь
ввічливим.**

○

Чужу спину видно, а свої — ні.

○

**Поспішаєш — обходь,
а не вимагай дороги.**

○

**Собаку три дні погодуєш,
він і через три роки лащитиметься.**

○

**Годувати тигра —
накликати на себе біду.**

○

**Собака тримається господаря,
кішка — його дому.**

Минула спека — забув про затінок.

○

**Як ти про людей думаєш,
так і вони про тебе.**

○

І гуси, й голуби знають, хто їх годує.

○

Про старі гріхи не варто згадувати.

○

**Вустами нехай і ганить,
аби серцем хвалив.**

○

Добре діло без чорта не обходиться.

○

**Зібрався робити добре діло —
не питай, які наслідки будуть.**

○

**Жорстока душа —
притулок для чорта.**

○

**Йому кажеш: «На спині понесу»,
а він: «На руки хочу».**

**Потрібен був — називали тигром,
став непотрібним —
називають мишею.**

*** * ***

**Живеш і тоді, коли смієшся,
і тоді, коли плачеш.**

○

**Де радість, там всяка нечисть
кружляє.**

○

Щастя в кишеню не сховаш.

○

Маєш велике щастя — страшись біди.

○

Заплакане обличчя і бджоли кусають.

○

**Не радій, коли зустрічають привітно,
бо можуть і в льох посадити.**

○

Багато води — рибі радість.

**Співчуття — перший крок
до людяності.**

○

**Переляканий птах може і в пазуху
до людини залетіти.**

○

**Чужий біль можна й три роки
терпіти.**

○

**Щоб довідатись, як іншому болить,
ущипни себе.**

○

**Радості на день,
а страждань на весь рік.**

○

Сум душу палить.

○

**За веселим вечором —
сумний ранок.**

○

**Не було б хмар,
то й сонце не давало б радості.**

У щасливого друзів багато.

○

З паці тигра — та в печеру дракона.

○

**Чужі сходяться їсти, рідні —
плакати.**

○

**Про бога згадують,
коли біда на порозі.**

○

**Краще гарний настрій,
ніж солодкий пиріжок.**

○

**У вдовиному домі квіти цвітуть,
у вдівця — пліснява.**

*** * ***

**Мотузок плетуть до того,
як злодія ловити.**

○

Вовк і в кімоно залишається вовком.

І в злодія є почуття обов'язку.

○

Все, що ховають, знаходять.

○

**В горах не важко розбійника
спіймати, спробуй його зловити
у власній душі.**

○

Дідько теж колись спить.

○

Злодії вдень сплять.

○

Криві цвяхи молотком виправляють.

○

Каяття не ходить попереду.

○

Злочин та лихо нерозлучні.

○

**І злодієві досить трьох хвилин
на роздуми, щоб перевиховатись.**

**Хто голку вкрав, той і воза
поцупить.**

○

Прощай іншим, але не собі.

○

**Не гніви богів, то й вони тебе
не каратимуть.**

○

Стерегти шахрая доручай злодієві.

○

**Хто борошно краде,
у того весь одяг білий.**

○

**Риба у воді живе,
а воду каламутить.**

○

**І в руках спритника
вода крізь пальці протікає.**

○

**Лиходій у переможцях
довго не ходить.**

**Адвокат — що маляр:
із білого чорне зробить.**

○

Удав змалечку звук живцем ковтати.

○

Судити треба не злочинця, а злочин.

○

**Коли кіт хоче мишу зловити,
він пазурі ховає.**

○

Під час пожежі також крадуть.

○

І злодій свої двері замикає.

○

**Украв цілу тушу, а подарував
лише кістку.**

З М І С Т

- 5 Передмова *Віктора Мазурика*
23 Шануватимеш минуле —
знатимеш майбутнє
30 Розум — скарб на тисячу поколінь
45 Всякі діла з малих починаються
56 Правда — скарб життя
64 Оселя переймає дух людський
76 На кохання нема ліку
92 Колосок спіє — голову донизу
хилить, людина багатіє —
голову вгору задирає
105 Гори не висотою славляться
119 Не нехтуй доброю порадою,
навіть почувши її від ворога
158 Сподіватись на долю — все одно,
що смерті чекати
171 Над солодкою мовою
варто двічі подумати

Литературно-художественное издание

Серия «Мудрость народная»
Сборник сорок седьмой

**ЯПОНСКИЕ ПОСЛОВИЦЫ
И ПОГОВОРКИ**

Составление *И. К. Чирко*

Перевод с японского *М. С. Федоришина*

Киев, издательство художественной
литературы «Дніпро»

На украинском языке

Художній редактор *О. М. Коспа*
Технічний редактор *Л. М. Смолянюк*
Коректори *Т. В. Грузинська,*
Н. І. Забаштанська

ИБ № 2914

Здано до складання 21.03.86. Підписано до друку 29.05.89. Формат 70×108^{1/4}. Папір друкарський № 1. Гарнітура звичайна нова. Друк високий. Умовн. друк. арк. 4,2. Умовн. фарбовідб. 8,772. Обл.-вид. арк. 3,707. Тираж 50 000 пр. Зам. 9-95. Ціна 50 к.

Видавництво художньої літератури
«Дніпро». 252601, Київ-МСП,
вул. Володимирська, 42.

Київська книжкова фабрика «Жовтень».
252053, Київ, вул. Артема, 25.

50 к.

